

Vogels van golfterrein de Houtrak

Chris van Deursen & André van Aken

Na een succesvolle broedvogelinventarisatie van het terrein van golfclub *Houtrak* in 2002, vroeg André van Aken om assistentie bij een herhaling van een dergelijk onderzoek in 2005, alsmede bij het begeleiden van de "Nationale Golf Course" vogeltellingen op 14 mei van dat jaar. Zeven inventarisaties werden onder zeer uiteenlopende weersomstandigheden uitgevoerd in maart, april en mei. De broedvogelinventarisatie is uitgevoerd en geïnterpreteerd volgens de daarvoor geldende methodiek van SOVON Vogelonderzoek Nederland (van Dijk, 1996).

Aanleg, vorm en invulling van het golfterrein

Golfterrein *De Houtrak* is 83 ha. groot en bestaat nu bijna 10 jaar. Daarvoor was het een agrarisch gebied, ingericht voor grootschalige teelt van koolzaad en andere akkerbouwgewassen. Het gebied stond niet in de belangstelling bij vogelaars vanwege die monoculturen en de daarmee gepaard gaande relatief lage broedvogelstand en geringe soortenrijkdom. Broedvogelinventarisaties van dit gebied uit die landbouwperiode zijn daarom niet bekend bij Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland en navraag bij SOVON leverde ook geen gegevens op. Voor meer informatie wordt verwezen naar het boek *Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer* (Geelhoed et al., 1998). De golfbaan is aangelegd in een voormalige droogmakerij, die ontstond na inpoldering van het IJmeer. De bodem van jonge zeeklei is afgedekt met een zandpakket van uiteenlopende dikte. In geulen in de zeeklei vormden afstervende plantenresten veenpakketten. Bij de uitvoering van het beplantingsplan zijn vrijwel uitsluitend inheemse, of tenminste Midden-Europese soorten gebruikt. Es, populier, eik, els en berk domineren, maar ook linde, iep, Beuk en Haagbeuk ontbreken niet. De zuidrand van de golfbaan is afgeschermd door ouder en hoogopgaand bos van ongeveer dertig jaar oud. Aan de rand van de bosvakken wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de golfers. De eerste vijf meter worden periodiek gemaaid, om 'verdwaalde' golfballen makkelijker terug te vinden. Hoewel het beplantingsplan nog immer als uitgangspunt geldt wordt daarvan bij uitzondering, om esthetische of technische redenen, afgeweken. Zo zijn onaantrekkelijke plekken of zichtassen hier en daar opgevuld, gedeeltelijk vergraven of ingeplant, waarbij natuurwaarden zwaar gewogen worden.

Om het terrein zo aantrekkelijk mogelijk te maken voor zowel de “tijdelijke” (golfspelers) als zoveel mogelijk verschillende “natuurlijke” bewoners (planten en dieren) zijn veel vloeiende hoogteverschillen aangebracht. De benodigde grond voor de heuvels kwam vrij uit de waterpartijen in de golfbaan en door het afgraven van de nabijgelegen natuurbouwzone. Om in het natuurgebied plaatselijk een permanente plas-dras-situatie te creëren, werd de IJmeer-bodem deels flink vergraven. In het westelijk deel en in het natuurgebied ver van de golfbaan, kon de aanwezigheid van het zilte kwelwater benut worden om het gebied spontaan vol te laten lopen. Door de inlaat van zoet water uit de boezem aan de zuidkant van het terrein, wordt een hoge waterstand aangehouden in de waterloop langs de golfbaan.

Resultaten

Van 51 soorten, waaronder de rode-lijstsoorten Huis- en Ringmus en Patrijs, werd met zekerheid of waarschijnlijkheid vastgesteld dat zij in het gebied broedden. Samen namen zij 236 territoria in. De grote zoogdieren zijn vertegenwoordigd door Haas en Vos. De hoge dichtheid van verschillende soorten muizen op *De Houtrak* heeft ertoe geleid dat in alle vier de geplaatste kasten door een paartje Torenvalken gebroed werd. Een Havik werd nestelend waargenomen, maar ontbrak in de laatste telronden. Dodaars werd op verschillende waarnemingsdagen gezien, ook baltsend, maar was later niet meer te zien of te horen. Opvallend zijn twee territoria van Tafeleenden. Voor de Veldleeuwerik lijkt het doek te zijn gevallen. Het aantal territoria nam af van vier in 2002 naar nul in 2005, in treurige overeenstemming met de landelijke trend. Het aantal Merels is sterk terug gelopen van 18 in 2002 naar zes in 2005, maar de rede daarvan is niet duidelijk. Ook veel rietvogels waaronder Rietzanger, Bosrietzanger, Kleine karekiet en Rietgors liep in aantal terug. Dat zou het gevolg kunnen zijn van de geweldige vergravingen in de afgelopen jaren voor de Amsterdamse haven- en wegeaanleg. Die eisten grote stukken riet en ruigte langs de oostkant van *De Houtrak*, waardoor mogelijk minder uitwisseling plaats vond en een fors kleiner foerageergebied ontstond. In het terrein zelf veranderde de pionierfase van delen der begroeiing, waardoor de Boompieper zijn opwachting maakte en de Grasmus toenam. Spectaculair is de toename van Fitts van 25 territoria in 2002 naar 43 in 2005. Ook die soort maakte vrijwel zeker gebruik van veranderingen in de vegetatie. De Spreeuw maakte, als vaste broedvogel van enkele gebouwen, een forse duikeling, die parallellen vertoont met de landelijke tendens.

Gesteld mag worden dat golfterrein *De Houtrak* met een territoriumdichtheid van 371 territoria per 100 hectare ruim boven het akkerland (113 territoria per 100 hectare) en het moeras (323 territoria per 100 hectare) uitstijgt. Qua territoriumdichtheid komt het golfterrein

aardig in de buurt van het Prins Bernardbos (384 territoria per 100 hectare; de Nobel, 2002).

Tabel 1. Aantal territoria van broedvogels op golfterrein De Houtrak in 2005 ter vergelijking ook de aantallen van 2002.

Soort	2002	2005
Fuut	4	2
Dodaars		*
Knobbelzwaan	1	3
Wilde Eend	15	9
Wintertaling		*
Slobeend	1	
Krakeend	7	4
Tafeleend	3	2
Kuifeend	6	6
Havik		*
Torenvalk	2	4
Patrijs	1	2
Fazant	3	7
Waterhoen	9	2
Meerkoet	20	10
Scholekster	9	2
Tureluur	3	
Houtduif	3	6
Holenduif		1
Koekoek	2	4
Ransuil	1	
Grote Bonte Specht	2	1
Boerenwaluw		3
Veldleeuwerik	4	
Boompieper		1
Witte Kwikstaart	2	2
Heggenmus	6	2
Roodborst	1	1
Nachtegaal		2
Blauwborst	4	4
Merel	18	6
Zanglijster	1	3
Sprinkhaanzanger		1
Rietzanger	4	1
Bosrietzanger	8	5

Tabel 1. Vervolg.

Soort	2002	2005
Kleine Karekiet	32	30
Tuinfluitier	4	6
Grasmus	5	9
Zwartkop	4	3
Fitis	25	43
Tjiftjaf	3	2
Winterkoning	12	3
Koolmees	2	3
Pimpelmees	2	3
Staartmees	3	
Boomkruiper	2	
Spreeuw	21	6
Gaai		1
Ekster	6	7
Zwarte Kraai	9	6
Kauw	2	
Ringmus	1	1
Huismus	5	2
Vink	2	2
Groenling	2	2
Putter	5	1
Kneu	2	2
Rietgors	11	5

Conclusies en aanbevelingen

De Houtrak, telt een behoorlijk aantal soorten en kent een aanzienlijke territoriumdichtheid. Voortzetting van het huidige milieugerichte beheerbeleid wordt daarom aanbevolen. Het gebied kan samen met de natuurgebieden Uiterdijken en de Batterij worden gezien (en misschien ook beheerd) als één ecologische en landschappelijke eenheid. Hoewel het beheren van een golfterrein een doel op zich is, kan door middel van simpele ingrepen, juist voor dieren en planten die op de rode lijsten voorkomen het nodige worden gedaan om hen te behouden voor het terrein.

Literatuur

- Dijk, A. van, 1996. Handleiding Broedvogel Monitoring Project. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Geelhoed, S., Groot, H., Huijssteeden, E. van, Leeuwen, G. van & Nobel, P. de (red), 1998. Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland/KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Nobel, P. de, 2002. Vogelinventarisatie Prins Bernhardbos broedseizoen 2000. Fitis 38 (1): 2-11.